

Nytt om gammelt

Mai 2010 – Nr. 2/10

FÅBERG OG LILLEHAMMER HISTORIELAG

Stort boksalg på Lilletorget

I forbindelse med årets Lillehammer-dager blir det stort lokalhistorisk boksalg på Lilletorget lørdag 19. juni. Fåberg og Lillehammer Historielag, Dølaringen Boklag og Thorsrud as har gått sammen om en stand med svært gode tilbud på en rekke bøker.

De tre har gjennom årene gitt ut mye lokalhistorisk litteratur, Dølaringen begynte med årboka allerede i 1930 og i tillegg også stått bak mange andre utgivelser. Fåberg og Lillehammer Historielag

har først og fremst gitt ut 28 årbøker, men også flere andre bøker med Lillehammer og Fåberg som tema. Thorsrud har i mange år produsert lokale bøker for hele Gudbrandsdalen.

– Alle tre har mange godbiter i lagerhyllene. Der er liten hensikt at de ligger der og vi vil derfor ha dette arrangementet for å få ryddet i hyllene, sier Kirsten Andberg, leder i Fåberg og Lillehammer Historielag.

– Når det gjelder årbøker vet vi at

mange mangler enkelte utgivelser, ta en titt i bokhylla og noter hva som mangler. Mange årganger av Årbok for Gudbrandsdalen og Årbok for Fåberg og Lillehammer blir å få tak i på Lilletorget for en rimelig penge denne dagen, sier Andberg.

Det blir også tilbudt bokpakker og mange spennende enkeltutgivelser. Salget åpner kl. 10, men ved utendørs boksalg tåler vi dessverre ikke særlig regn, sier Kirsten Andberg.

HUSK: Lilletorget 19. juni kl. 10.00.

Gardimellom i Lillehammer

Etter forespørsel arrangerer vi ei vandring gardimellom Lillehammers opphavsgarder anno 1865.

Vi vil på denne måten levendegjøre bl.a. Hattestadmanuskriptene. Vi kommer til å sette opp buss, slik at arrangementet dessverre får en begrenset kapasitet. Vi håper på å få til et variert program, selv om detaljene ennå er under planlegging. Turen vil egne seg godt for yngre medlemmer og gjerne nye medlemmer, derfor vil vi gi gratis tur til de som melder seg på sammen med nye medlemmer som samtidig melder seg inn i Historielaget i forbindelse med denne turen. Innmeldingsavgiften er kr 150. Medlemmer som melder seg på turen uten å verve med seg nye yngre medlemmer, betaler kr 100.

Påmelding og program vil bli annonsert i avisene, men sett av søndag 15. august kl. 10:00 – 14:00.

Med oss på turen har vi Brynjulf Handgaard. Kart på vår hjemmeside.

Kirsten Andberg i Fåberg og Lillehammer Historielag og Anne Hosar i Dølaringen har ryddet i lagerhyllene foran det store boksalget på Lilletorget lørdag 19. juni. (Foto: Anne Stokke)

Dompenhytta skal settes i stand

Historielaget er blitt hytteeier

Fåberg og Lillehammer Historielag er blitt hyttteeier. Nå er arbeidet i gang med å sette i stand Dompenhytta ved Mesnaelva.

Mesnaelva og fossekraften er hovedårsakene til at Lillehammer ble grunnlagt i 1827. Elva har i ikke bare vært en kraftkilde, men også en inntektskilde og matkilde med rike fiskeresurser. Noen har hatt elva som næringsveg fra gammelt av, med ørretfiske, og da elveløpet går i uvegsomt terreng, var og er det fremdeles kun apostlenes hester som duger for å ta seg innover. Som regel tok det mer enn en dag for å fiske en fangst det var verd å dra ned til bygda for å selge. Da var løsningen å legge seg under ei lurvegran for natta.

Hyttebyggingen starter

Etter hvert begynte noen å bære med seg

materialer på turen innover, eller de fant vrakmaterialer fra saga ved Nordmesna, og kunne sette seg opp ei lita bu med plass til en sengebrisk. Kanskje fikk de etter hvert innover en liten ovn med rør over taket.

Det ble noen få slike hytter langs elva, men nå er nesten alle revet og erstattet med noe mer familievennlige hytter. Bare ei slik hytte eksisterer fremdeles, nemlig "Dompenhytta".

Historien bak hytta er ikke kjent i detalj fra de eldste tider, men det antas at den kan være oppført så tidlig som rundt 1840. Hvem som startet oppføringen, er ikke kjent, men den tidligste kjente eier er Mathias Hansen Dampen, 1841-1917. Han vokste opp på et bruk i Svatsum som kaltes Dampen, derav navnet. Mathias Hansen var på morsiden bestefaren til den mangeårige museumsinspektøren på Mai-

haugen, G. A. Norman, som arvet hytta etter bestefaren.

Maurfoshytta

Normanfamilien kalte aldri hytta for "Dompenhytta", men derimot Maurfosshytta. Det er i ettetid at hytta på folke- munne ble til "Dompenhytta".

Familien Norman brukte hytta flittig i alle år, både i helger, ferier og påsker, og i eksisterende hyttebøker kan en lese om utallige overnattinger av opptil fire – fem personer om gangen. Det påstås til og med at det en gang overnattet ti personer i hytta.

Blant andre eksempler kan det leses i hytteboka:

Ferie på Maurfosshytta.

Johan G. Norman, Arvid M. Norman, Johan W. Norman, Knut O. Norman og Solveig R. Norman. Fra torsdag 26-7 til søndag 29-7-1923.

En kan lure på om det ble plass til romantikk i en så trangbodd hytte, men det fantes nok. Et innlegg i hytteboka fra 1935 henspiller seg på et romantisk opphold av Knut Normann og Ruth Tallaksen, med søster og skribent Ruth Norman på besøk:

*Han Knut og a Ruth
satt her så trutt.*

*Dem satt her aaleine,
og sør'n ska'n meine?*

Men to maa man være,

og helst to kjære,---

men livet er skjønt, ikke sant,

Gustav A. Norman og sønnesønnen Stein Erik Norman utenfor "Dompenhytta". Dette fotografiet er sannsynligvis tatt rundt 1965.

Dugnad på hytta lørdag 19. juni

Vi trenger god hjelp til å sette i stand hytta. Vi shar satt opp forslag til en konkret dato på dugnad, nemlig lørdag 19. juni. Det trenges ikke store ferdigheter i snekkerfaget.

Vi skal slå på nye takbord, grave vekk jord og barnåler som har samlet seg opp rundt veggene i årenes løp. Blir vi en del folk kan vi kanskje begynne med å legge nytt gulv og flikke på himlingen.

Dette kan bli en hyggelig familiedag, gammel som ung er selvsagt velkommen. Dersom en tar med noe godt å bite i, og været blir skapelig, kan dette bli en fin tur ved elva.

Vi møter fram ved Mesnasaga, derfra er det ca. en snau halvtimes rusletur. Dersom noen ønsker å ha Maurfossen som utgangspunkt, kan de selvsagt få lov til det.

Det trengs sag og hammer, og kanskje en grafse, dette kan vi komme tilbake til. Tenk over allerede nå om du/dere har anledning til å delta på dugnaden. Ring så snart som mulig (før du glemmer det) til Roar på telefon **900 11 741** eller **61 25 43 57** for registrering, så kan vi senere avtale detaljer.

Historielaget vil også forsøke å få Dompenhytta fredet, da vi mener at hytta er enestående som dokumenta-

sjon over den tidligste fiske- og friluftskulturen langs Mesnaelva, og de enkle kår de første brukerne av elva levde under. Vi har vært i kontakt med fylkeskonservator Dagfinn Claudius, og han mente at fredning absolutt er en god idé.

Historielaget skylder Stein Erik Norman en stor takk for denne gaven som vi setter stor pris på. Som medlemmer i historielaget er vi også stolte over å få ansvaret for hytta. Store og prangende bygninger er det bevart mange av, mens de små og unnselige blir glemt.

Kanskje blir dette Norges minste fredede enkeltstående bygning?

naar man faar være to iblandt.
Dere to faar unnskylle mig,
jeg skjønner livets vei.
Nå overlater jeg ordet til dere,
for jeg sier nu ikke mere.

Ruth

Ny hytte i 1941

Hytta føltet nok uansett etter hvert i minste laget, og i 1941 startet oppføringen av ei ny hytte, fem meter unna den gamle. Nyhytta ble høytidelig innviet langfredag 23. april 1943.

Med ny "Maurfosshytte" på plassen kan det kanskje nå være greit å fortsette å kalle den vesle gamlehytta for "Dompenhytta".

Gustav A. Norman overdro etter hvert hytteeiendommen til sin sønn Svein Norman, mens Sveins sønn igjen, Stein Erik Norman, overtok eiendommen i 1979. Stein Erik har hatt sviktende helse de senere årene, noe som gjorde det vanskelig for ham å følge opp vedlikeholdet. Eierne så til slutt ikke annen utveg enn å selge hele eiendommen.

Gave til historielaget

Imidlertid ønsket han å donere den vesle "Dompenhytta" vederlagsfritt til Fåberg og Lillehammer Historielag. Han mente at den lille hytta var bevaringsverdig, og at den ved en slik transaksjon kanskje hadde størst mulighet til å bli tatt godt vare på i framtida. Vedkommende som kjøpte eiendommen av Stein Erik Norman, var ved inngåelsen av handelen inneforstått med denne donasjonen, og var fra første stund positiv til en slik løsning. Historielaget har altså nå blitt eier av hytta ved Mesnelva.

Hytta står imidlertid på eiendommen til kjøperen av "storhytta", så vi må ordne noen juridiske forhold for å ha rett til å ha "Dompenhytta" stående der også om eiendommen forøvrig skifter eier.

Historielaget var allerede inne i bildet før laget ble eier, da laget i forbindelse med kulturminneåret 2009 søkte om midler til å restaurere hytta, som har et akutt vedlikeholdsbehov. Historielaget ble tilkjent midler til formålet gjennom "Prosjekt kulturminneåret". Materialer er innkjøpt, og disse er nå i vinter kjørt inn med snøscooter.

Roar Torgersen

Bildet på siste side

SVAR: Merkestein står der Maihaugbekken krysser Storgata (Storgata 3).

Arkivet etter Skars Renseri og Farveri er foreløpig lagret i historielagets lokaler på Maihaugen.

Arkiv fra Skars Renseri til historielaget

I vår fikk styrelederen i historielaget en uventet telefon: "Vi holder på å rydde et loft i Elvegata. Her er det en masse gamle papirer og bøker vi må bli kvitt. Kan du hente det øyeblikkelig? Vi må ellers kaste disse eskene på Roverudmyra".

Slik omtrent lød samtalen. Ros til disse dyktige og omtensksomme ryddere og takk for at dere tok kontakt med historielaget.

Kassene inneholdt papirer, bøker og enkelte små gjenstander fra Skars Renseri og Farveri som ble etablert i Storgata 83 i 1868. Materialet som er ganske omfattende, vil bli grundigere gjennomgått senere i samarbeid med Opplandsarkivet.

Foreløpig er det regnskapsbøker fra 1879 og framover som synes mest interessante. Her får vi et innblikk i hva folk og kjøpmenn både i byen og oppover dalen brukte av garn, vadmel og fargeritjenester. Ole Skars sønn, Anders Skar, overtok virksomheten og drev også med tilvirkning av stoffer og med kunder over det ganske land, til og med kongehuset. Anders Skar var for øvrig distriktets første bileier og var også bilsakkyndig i mange år for byen og dalen.

Ole H. Rønningen 80 år

Onsdag 19. mai fylte Ole 80 år. Han har i mange år vært en bærebjelke i Fåberg og Lillehammer Historielag, både som styremedlem og senere som leder av foreningen. Et stort arbeid ble nedlagt i de to bindene om husmannsplasser i Fåberg. I de siste årene har Ole samlet inn mye stoff om setrer i vårt distrikt. Det er et tidkrevende og møysommelig arbeid Ole her har gitt seg i kast med.

Mitt første møte med Ole var på Sundgaarden i 1989. Da startet Smestad ungdomsskole sitt arbeid på den gamle sund-

plassen. Fra første stund var Ole den gode hjelper og kontaktperson. Han viste oss hvordan potetmjøl ble laget, satt opp skigard med elevene, felte trær og laget "tverrband" med ivrige ungdommer. Ole er ikke høymælt, men elevene lyttet alltid til den kunnskapsrike mannen. For oss lærere var han en stor læremester og inspirator. Vi spurte og maste, ofte om igjen om samme tema, men Ole lot seg ikke merke at det hadde han forklart noen ganger tidligere.

Gårdsredskap og landbruksmaskiner kom til Sundgaarden takket være Ole. Alt er utstilt på låven etter veiledning av Ole. Dette er blitt et viktig lærested for dagens ungdommer.

I sitt arbeid med Pilegrimsleden fikk Ole ordnet med trygg adkomsten til Sundgaarden. Nå slipper turgåere og elever å krysse jernbanesporet, takker være positive grunneiere og Oles glød for saken.

Ole er levende interessert i historie, spesielt lokalhistorie. På utallige turer og samlinger har vi gledet oss over hans fortellerevne og gode hukommelse.

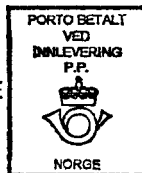
Takk for at du alltid er så positiv, Ole.

Dagen feires med familien i barndomshjemmet Rønningen midt i juni.

Kirsten Andberg

B

PRIORITAIRE

Nytt om gammelt

utgis av Fåberg og Lillehammer Historielag, Postboks 331, 2602 Lillehammer. post@faberghistorielag.no www.faberghistorielag.no

Thorsrud a.s har tatt seg av produksjonen.

Årsmøte i Sangerhuset i Vingrom

Årsmøtet i Fåberg og Lillehammer Historielag ble holdt i Sangerhuset i Vingrom. Der hadde historielaget aldri vært før, men vi likte oss godt i det nyrestaurerte huset. I det hele tatt legger vi opp til å variere møtesteder i kommunen.

Vanlige årsmøtesaker ble gjennomgått med gjenvalg av hele styret, redaksjonskomiteen og revisor, mens Kristian Hosar ikke ønsket gjenvalg i valgkomiteen. I hans sted ble Truls Strand valgt.

Etter valgene består styret av Kirsten Andberg, leder, Jan Vidar Lie Pedersen, Terje Moringen, Kari Brennum og Roar Torgersen. Varamedlemmer: Inger Elisabeth Fryjordet og Thorstein Hernes. Lederen er årsmøtevalgt, resten av styret konstituerer seg selv.

Etter årsmøtet tok Kristian Hosar og Jan Vidar Lie Pedersen oss med på en bakgårdsvandring i byen med lyd og bilder. Som vanlig ble det en hyggelig og interessant opplevelse når disse to karene står bak programmet.

Ulike aktiviteter for medlemmene

I vår forsøkte vi andre aktiviteter for lagets medlemmer og potensielle nye medlemmer. Begge oppleggene ble avvertet i lokalavisen.

Første arrangementet var et soplimekurs. Det ligger mange timers arbeid bak en skikkelig gammeldags soplime. Det fikk deltagerne på kurset til Thorstein Hernes erfare. Bjørkekvister måtte hentes inn. Her var det spesielt viktig med kvist fra unge bjørketrær, og ikke kvister med "hengebjørktendenser".

En ivrig gruppe møtte opp på Maihauget med favnen full av kvister. Ikke alle ble helt ferdige med sitt produkt i løpet av dagen, men lærelysten var stor hos deltagerne. Det ble uttrykt ønske om flere kurs.

17. april var det utkjøring av veteranbiler fra Skaarsethsaga. Det var mange flotte biler å se og mange brakte minner fra barndom og ungdom. Eierne av bilene smilte fra øre til øre da motoren startet. For mange er dette vårens høydepunkt.

Dessverre var det ikke så mange som hadde notert seg vår innbydelse til Skaarsethsaga og Kjøretøymuseet.

Merkestein 4

I en tidligere utgave av Nytt om gammelt er det skrevet om merkesteinen nord i Gamlevegen. Årstallet er nå malt opp igjen og steinen er lett synlig fra veien.

Hans Fredrik Sundgaard har tatt dette bildet av en annen merkestein. Det er hyggelig at slike gamle minner blir holdt ved like. Kanskje er det noen som har lagt merke til denne steinen. Dersom du ikke vet hvor merkesteinen på bildet står, finner du svaret på side 3.

Hvem er mannen til høyre?

Mannen til venstre på bildet er Anton Kristian Viken (1854 – 1930). Han var formann ved Lillehammer Damp- og Høvleri fra 1880 til 1925. Nå lurere vi på om noen av våre lesere kan fortelle hvem mannen til høyre på bildet er. Er huset i bakgrunnen det såkalte "Damphuset"?

Fotografiet er utlånt av Tommy Andersson, tippoldebarn av Viken.

Mer enn piper og osthøvler er laget i Lillehammer

I Lillehammer er det blitt laget mer enn piper og osthøvler. Det vil årets årbok fra historielaget fortelle.

Lillehamringer og fåberginger har laget stråhatter, livbåtkalesjer, dommerkapper, gulvmatter, madrasser, møbler og musikkinstrumenter. Pluss mye annet.

– Mange forbinder bare piper og osthøvler med industrihistorien i distriktet, sier redaksjonskomiteens leder Jan Vidar Lie Pedersen. – Vi har satt oss som mål å fortelle at det er blitt produsert mye mer. Vi har tatt for oss folketellinger, borgerskapsregister, gamle håndverksoversikter og lest gjennom omtrent alt som er laget av lokal litteratur. Vi har gått gjennom gamle aviser og sendt brev til over 100 firmaer med forespørsler om deres produksjon.

Da fant vi ut at mange har hatt drømmer om å skape seg noe eget, men for mange ble det bare med drømmen. I hvert fall var registret vi fikk gjennom nærings-etaten i kommunen, lite à jour. Likevel er det en utrolig bredde over hva som lages i

Lillehammer i dag.

Vi har også gått gjennom patentstyrets arkiv for å finne fram til oppfinnsomme lillehamringer, og det viste seg å være mange av dem. I arbeidet med den nye årboka har vi også samarbeidet med Lillehammer Industriforening. Redaksjonskomiteen har også gått ut med oppfordringer til folk i kommunen om å bidra, både i avisene og på historielagets årsmøte.

I arbeidet har vi kommet fram til at det er flere iderike lillehamringer og vi har prøvd å skrive små portretter og historier om foregangsmenn som Erik Bue, Christen Andresen, Julius Børsum, Thor Bjørklund, Anton Førreisdal, Steinar Larsen, Eilert Borg og mange andre som hadde idéer og fikk satt dem ut i livet.

Den nye boka skal gjennomillustreres og nå er jakten på bevarte produkter "made in Lillehammer" i full gang. Det kunne være artig hvis presentasjonen av årets bok hadde endt opp med ei utstilling om noe av det som er laget her.